

Mandát, Jaroslav

Dostojevskij a naše země

In: *Slovanské studie : sborník na počest 35. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou a pětatřicetiletí rusistiky na filozofické fakultě brněnské univerzity*. Vyd. 1. V Brně: Univerzita J.E. Purkyně, 1979, pp. 49-57

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/121458>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JAROSLAV MANDÁT

DOSTOJEVSKIJ A NAŠE ZEMĚ

Při studiu daného tématu v časově vymezeném období (1834—1884) dospějeme vždy k dvěma dosti rozporným závěrům. Nejdříve zjistíme, že Češi stáli nejen u kolébky duchovního života *Dostojevského*, ale i u jeho ještě otevřené rakve. Potom nás dosti překvapí velmi opožděné zdomácnění u nás velkého ruského romanopisce. Za jeho života nebylo totiž přeloženo ani jedno dílo do češtiny. Rovněž náš tisk nepřinesl o něm v té době ani jednu zprávu. Níže se pokusíme vyložit podrobněji dané jevy. Na konci stati se zmíníme o pobytu *Dostojevského* v Praze v roce 1869.

* * *

Bratři Michal a Fjodor *Dostojevští* navštěvovali od podzimu roku 1834 až do jara roku 1837 penzionát L. I. Čermáka v Moskvě.

Leontij Ivanovič (původně Leopold) Čermák byl Čech. Narodil se ve Vídni někdy v polovině 70. let 18. století. Na konci 30. let 19. století mu bylo kolem sedmdesáti. Zemřel podle dochované výpovědi svého vnuka na počátku 40. let minulého věku. Jinak víme o Čermákově životě žalostně málo. Podle některých pramenů ho zavála do Ruska vichřice napoleonských válek. Pozoroval prý z býv. Vrabčích hor hořící Moskvu v roce 1812. Před francouzskými vojáky se však skrýval. Nevíme přesně, proč. Nemáme rovněž zprávy o tom, čím se zabýval do roku 1818. Existuje však doklad o tom, že požádal v tomto roce moskevské úřady o svolení, aby mohl otevřít mužský šlechtický penzionát. Souhlas obdržel a ihned zahájil dne 22. ledna 1819 vyučování na svém ústavu.

Konec Čermákova vedení penzionátu můžeme určit jen přibližně. Mladší spisovatelův bratr A. M. *Dostojevskij*, který odjel navždy z Moskvy v roce 1841, píše ve svých *Vzpomínkách*, že „Čermák zemřel ve velké chudobě“, neboť prý „všechny své úspory (a ty mohly být značné) věnoval moskevské mládeži“.¹ S tvrzením A. M. *Dostojevského* se vzácně shoduje vzpomínutá už výpověď Čermákova vnuka: „Výdaje na penzionát zřejmě pře-

¹ Достоевский А. М., *Воспоминания*. Ред. и вступ. статья А. А. Достоевского. Изд. писателей в Ленинграде, 1930, 96.

vyšovaly příjmy. L. I. byl nucen se ho vzdát, patrně na počátku 40. let. Brzy pak zemřel.“² Ze všeho výše uvedeného tedy vyplývá, že Čermákův penzionát existoval od roku 1819 do počátku 40. let 19. století.

Současně s Čermákovým pensionátem vzniklo v Moskvě hned několik podobných ústavů. Mnohé z nich brzy zanikly. Jiné nebyly s to soupeřit s Čermákovým podnikem. Ten nabyl dokonce v 30. letech 19. století pověsti jednoho z nejlepších soukromých ústavů vůbec. Tak např. profesori moskevské univerzity I. I. Davydov a D. M. Perevoščikov, v té době inspektoři moskevských škol, přiřkli mu ve své zprávě z 8. srpna 1834 pro nadřazené úřady hned druhé místo za pensionátem univ. prof. M. G. Pavlova. A v roce 1836 figuruje Čermákova škola v příslušných úředních spisech mezi pěti prvotřídními moskevskými soukromými ústavu.

V moskevských archívech se rovněž dochovalo udání profesionálního špehouna carské vlády Šervuda, adresované velkému knížeti Michalu Pavloviči z 20. srpna 1834. Čermákův ústav je v něm obviněn z výchovy „nepřítel vlasti“. Dnes takové „obvinění“ slouží ke cti Čermákova pensionátu.

Ústav L. I. Čermáka se nacházel v severní části Moskvy na ulici Novaja Basmannaja, a to v domě kněžny Kasatkinové-Rostovské. Budova se nezachovala. Dnes tu stojí dům č. 31. Nedaleko odtud, v Božedomce, bydleli rodiče Dostojevského. Tam se též F. M. Dostojevskij narodil.

Léta prožitá Dostojevským u rodičů nebyla příliš radostná. Měl na tom vinu dosti strohý, ba až hrubý charakter spisovatelova otce. Docela jiná atmosféra panovala v Čermákově pensionátu. Vše nasvědčuje tomu, že tu Dostojevskij našel druhý domov plný hřejivého tepla a pochopení. Zasloužil se o to značnou měrou sám majitel pensionátu Čermák. Ze všech dodnes známých příslušných dokumentů a rovněž ze vzpomínek bývalých žáků ústavu vystupuje totiž zcela jednoznačně hluboce humánní Čermákův profil. Tak např. A. M. Dostojevskij píše v známých nám už *Vzpomínkách* o Čermákovi takto: „Náš starý (rus. naš starik) se zajímal o nejmenší podrobnosti svěřených mu dětí. Sám jsem to zažil v školním roce 1838—1839.“³ Za studium každého žáka platili rodiče určitou taxu. Otcí Dostojevského to činilo někdy potíže. A. M. Dostojevskij to věděl a proto ho v jednom dopise utěšoval: „Ctihodný Leontij Ivanovič se vůbec o penězích nezmiňuje. Jakoby na to zapomněl. Ví o naší peněžní tísni a se mnou je velmi spokojen. Pozdravuje vás a přeje vám pěkné svátky.“⁴ V dochovaném soupisu žáků Čermákova pensionátu se v příslušné kolonce uvádí, že na ústavě studuje kromě dětí z šlechtických a kupeckých rodin a z rodin cizinců též „13 chudých bez-

² Citováno podle stati: Г. А. Федоров, *Пансион Л. И. Чермака в 1834—1837 гг. (по новым материалам)*. V knize: *Достоевский, Материалы и исследования*. I, „Наука“, Л. 1974, 245.

³ Cit. kniha: Достоевский А. М., *Воспоминания*, 96.

⁴ Citováno podle stati: Г. А. Федоров, *Пансион Л. И. Чермака в 1834—1837 гг. (по новым материалам)*, 244.

platně". G. A. Fedorov tvrdí, že se s podobným údajem v archívech jiných soudobých pensionátů v Moskvě nesešel.⁵

Chloubou Čermákova penzionátu byl jeho učitel'ský sbor. Všimněme si alespoň jednoho z vynikajících učitelů mladého Dostojevského. Máme tu na mysli Nikolaje Ivanoviče Bileviče. Jeho vliv na Fjodora Michajloviče byl bezesporu značný.

Bilevič byl mladším spolužákem Gogolovým v něžinském gymnázii. Pomáhal prý mu jednou s latinou. O několik let později Bilevič byl dokonce na večeru, kde Gogol četl pět ukončených kapitol první části *Mrtných duší*. Bilevič se zapsal po absolvování něžinského gymnázia na právnickou fakultu moskevské univerzity. Studia však z finančních důvodů neukončil. Stal se učitelem. Brzy proslul jako znamenitý pedagog. Vyučoval v Čermákově penzionátu ruské gramaticy. Jeho žáky byli i oba bratři Dostojevští. Velkou Bilevičovou láskou však byla literatura. Bilevič pronikl do tehdejších literárních kruhů. Seznámil se s Naděždinem a Polevým, navštěvoval večery v domě I. V. Kirejevského, Zagoskina, Veltmana a F. N. Glinky. Pokoušel se dokonce o literární tvorbu, avšak bez většího úspěchu. Spolupracoval i s některými literárními listy té doby. Bilevič tedy literaturu nejen miloval, ale rozuměl jí a byl dobře informován o všem dění na tehdejší literární poli. Nepřekvapí proto, že se stal idolem Michala a Fjodora Dostojevských. Ve *Vzpomínkách* A. M. Dostojevského se dočteme, že oba jeho starší bratři hovořili o Bilevičovi snad na každém kroku.⁶ Bilevič byl živým pojítkem mezi dvěma ústavami, jež jsou pro historika ruské literatury 19. století památné, tj. něžinského gymnázia a Čermákova penzionátu v Moskvě. A připustíme-li, že Bilevič mohl vyprávět svým žákům o literárních úspěších svého bývalého spolužáka Gogola, narážíme na dosud zavátou stopu možného Gogolova působení na mladého Dostojevského.

O Dostojevském víme, že dával někdy jména svým hrdinům podle lidí mu blízkých nebo dobře známých. Literární historikové zpravidla uvádějí v této souvislosti jméno hrdinky *Chudých lidí* Váreňky. Byla tak pojmenována podle spisovatelovy sestry Varvary. Nedávno otištěný soupis spolužáků a učitelů Dostojevského v Čermákově penzionátu⁷ umožňuje nám rozmnožit počet takovýchto případů. Tak např. hrdina románu Dostojevského *Výrostek* Lambert dostal jméno jednoho bývalého spisovatelova spolužáka u Čermáka — Evžena Lamberta. V Čermákově ústavu působili i cizí vychovatelé. S některými z nich se setkáváme později na stránkách románů Dostojevského, např. s Francouzem Mango v *Zločinu a trestu* aj.

Se svými bývalými spolužáky z Čermákova penzionátu si Dostojevskij dopisoval po celý život. A po celý život se považoval za „čermákovce“.

⁵ Tamtéž.

⁶ Cit. kniha: Достоевский А. М., *Воспоминания*, 68.

⁷ Cit. stať: Р. А. Федоров, *Паинсион Л. И. Чермака в 1834—1837 гг. (по новым материалам)*, 251—254.

Spisovatelovy vzpomínky na Čermáka s přibývajícimi lety neslábly, ale naopak od konce 60. let minulého věku ještě sílily. Ještě v dopise bývalému spolužáku V. M. Kačenovskému z 16. října 1880, tedy několik měsíců před svou smrtí, Dostojevskij napsal: „Kdykoliv jsem v Moskvě, projíždím kolem domu na Basmannově ulici s dojetím.“⁸

V. M. Kačenovskij líčí nám ve svých vzpomínkách svého slavného spolužáka takto: „... vážný, zádumčivý chlapec, světlolásý, s bledým obličejem. O hry se zajímal málo. Ve volném čase se téměř neodtrhoval od knih. Zbytek volna trávil v besedách se staršími žáky penzionátu...“⁹ Je pravda, že lásku ke knize probudila v Dostojevském jeho matka Marie Fjodorovna. Je rovněž nesporné, že Dostojevskij vášnivě četl beletrii i později v inženýrském učilišti v Petrohradě. To však nemění nic na skutečnosti, že Čermákův penzionát přispěl podstatnou měrou k zbožnění knih Dostojevským. Tím též ovlivnil utváření spisovatelových estetických názorů. Tento názor sdíli i současná sovětská literární věda.¹⁰

Velká láska Dostojevského ke knize se odrazila i v jeho díle. Už v jeho prvním románu *Chudí lidé* Děvuškinovy dopisy jsou plné citací a ohlasů na přečtené knihy. Rovněž idylická scénka první Váreňčiny lásky se odehrává uprostřed knih studenta Pokrovského. Při pohřbu tohoto mladíka pak běží jeho otec v dešti za rakví a do bláta mu padají knihy ze synovy knihovny. Svět knih tedy podbarvuje jednotlivé syžetové situace románu různými tóny, jednou radostnými, jindy opět tesknými. Nepochybujeme o biografických kořenech tohoto tvárného prostředku v díle Dostojevského.

Snad stojí ještě za zmínku, že blízko Čermákova penzionátu bydlel „bas-manský filosof“ P. Ja. Č a a d a j e v. Jeho lékař doktor A. A. Alfonskij byl kolegou spisovatelova otce. Navíc k „zešilení“ Čaadajevovu došlo ve farnosti kněze Simeona Lebeděva, učitele náboženství Dostojevského v Čermákově ústavu. Nemůžeme proto vyloučit, že se mladý Dostojevskij mohl dozvědět mnoho podrobností o Čaadajevově případu doma nebo ve škole.

Při studiu našeho tématu nabízí se mimoděk českému rusistovi zajímavé srovnání. Víme už, že Čermákův penzionát existoval v Moskvě od roku 1819 do počátku 40. let 19. století. Dobu trvání carsko-selského lycea známe přesně: 1811—1844. Můžeme tedy tvrdit, že obě školské instituce měly přibližně stejný a paralelní život. Na jednom z těchto ústavů působil rodák z Moravy František Peschl jako lékař mladého Puškina.¹¹ Na druhém zase vychovával mladého Dostojevského Čech Leopold Čermák. Rozdíl dvou de-

⁸ Tamtéž, 204.

⁹ Tamtéž, 248.

¹⁰ В. Богданов, *Искусство как „новое слово“ о мире и человеке. (Формирование эстетических взглядов Ф. М. Достоевского)*. V knize: Ф. М. Достоевский об искусстве. Изд. „Искусство“, Москва 1973, 10—11.

¹¹ Viz naši stař *Puškinův lékař František Peschl (Fakta a legendy)*. V knize: *Na křižovatce umění*. Sborník k šedesátinám prof. A. Závodského. Univerzita J. E. Purkyně, Brno 1973, 481—485.

setiletí mezi studentskými lety Puškinovými a Dostojevského tu nehraje podstatnou roli. Oba naši rodáci působili v Rusku v první polovině 19. století. I kdybychom u nás na Peschla a Čermáka zapomněli, zaručí jim nesmrtelnost raná lyrika Puškinova a mnohé stránky literární pozůstalosti Dostojevského. Bez nich bude vždy výklad díla obou velikánů ruské slovesnosti neúplný.

* * *

K početné literatuře o posledních dnech života, o smrti a pohřbu Dostojevského patří i velký fejetón Jaromíra Hrubého. Je datován z Petrohradu dnem 11. února 1881. Byl tedy napsán dva dny po spisovatelově skonu. Hrubý působil v té době jako dopisovatel Národních listů v Petrohradě. Když se dozvěděl o smutné události, navštívil úmrtní pokoj Dostojevského. Své dojmy pak vyličil v zmíněném článku: „Zašel jsem dnes k jeho rakvi (k rakvi Dostojevského — J. M.). Zástup lidu mladého, hlavně studentů a studentek, proudí bez ustání úzkým vchodem domu na rohu Kuzněcké a Jamské ulice. Úzkou chodbou v pvním patře vešel jsem do první světnice. Podlaha parketová bez koberců, stěny s prostými tapetami, nábytek, jenž zbyl v komnatě, co nejjednodušší. V svatém úhlu pod ikonou kazaňské boží matěře, zahalené ve stříbrnou, pozlacenou rubášku, spočívá na podušce vzácná ta hlava, jež hostila půl století tolik božských myšlenek. Vysoké, neširoké čelo, takové asi, s jakým kreslí Shakespeara, svítí bledým jasně uprostřed zeleně a živých květů. Zář voskové svíce, hořící před ikonou, padá na čelo a prodlužuje stín hlubokých, zavřených očí. Kolem vpadlých tváří vine se temný vous, jenž z brady sahá na prsa. A tam mezi lístky svěžích květů, jimiž obestlána chladná jeho ruka, z níž nedávno teprve vypadlo pero, tam třpytí se zlato křížku. *Trestanec ze Sibíře ozdobený řádem* . . . (podtrženo námi — J. M.). Políbil jsem tu chladnou ruku a odcházel jsem. Kdosi mne zlehka zadržel. Rusovlasé děvčátko podává mně proutek hyacinty, jež ležela právě u ruky zvěčnělého — na památku . . .“¹² Citovaný úryvek z článku Jaromíra Hrubého nepotřebuje dalších komentářů. Potvrzuje naši tezi, že Čech stál u otevřené rakve Dostojevského. Větou: „*Trestanec ze Sibíře ozdobený řádem*“ autor fejetónu tak stručně, ale výstižně vyjádřil složitý ideově politický vývoj velkého ruského spisovatele.

* * *

Díla Turgeněvova a Tolstého, slavných současníků Dostojevského, zdomácněla u nás už za jejich života. Naši čtenáři si s nimi dokonce dopisovali. S Dostojevským tomu bylo právě naopak. Do roku 1881 český tisk ne-

¹² Jaromír Hrubý, *Fedor Michajlovič Dostojevský*. Nekrolog. „Národní listy“ ze dne 18. února 1881.

přinesl o něm ani jednu samostatnou zprávu.¹³ Rovněž z jeho díla nebylo tehdy nic přeloženo. Překvapuje to tím více, že doma byl Dostojevskij populární hned po vydání své prvotiny *Chudí lidé* v roce 1846.

První české pojednání o Dostojevském napsal — jak výše už vzpomenu — dva dny po jeho smrti Jaromír Hrubý. V témže roce uveřejnila o Dostojevském obsáhlou, téměř třicetistránkovou studii Vlčkova „Osvěta“. Jejím autorem byl Josef Mikš.¹⁴ Krátký nekrolog z pera Jos. J. Toužimského přinesly i „Květy“.

Prvním českým překladem z tvorby Dostojevského bylo knižní vydání neukončené povídky *Nětočka Nezvanovová* z roku 1882. Jeho autor Hynek Mejsnar¹⁵ vyslovil v stručné předmluvě ke knize přání, aby se romány Dostojevského dočkaly u nás „dobrého a brzkého převodu“, neboť si toho podle něho zaslouhují. Druhý, tentokrát mnohem významnější český překlad románu Dostojevského *Zločin a trest* pořídil téhož roku mladý filolog a novinář na vídeňské univerzitě Josef Penížek. Začal vycházet na pokračování dne 7. dubna 1883 v románové příloze odpoledního vydání „Národních listů“.¹⁶ Hlavní redaktor a majitel novin dr. Julius Grégr však do rukopisu značně zasáhl. Vyškrtal z něho většinu filosofických a právních úvah, neboť — podle jeho mínění — brzdily dějový spád. Penížek později ztratil rukopis svého překladu a na pořízení nového už neměl čas. A vydat klasické dílo ruské literatury s Grégrovými škrty nechtěl.

V 80. a 90. letech 19. století začal u nás stoupat zájem o dílo Dostojevského. Brzy pak u nás zdomácnělo.

* * *

Za svého tentokrát už čtvrtého pobytu v západní Evropě (1867—1871) Dostojevskij navštívil se svou mladou ženou Annou Grigorjevnu i Prahu. Cenná svědectví o tom obsahuje především spisovatelova korespondence z té doby s básníkem A. N. Majkovem,¹⁷ dále pak vzpomínky choti¹⁸ a dcery Dostojevského.¹⁹ Údaje v nich obsažené se liší jen v jednot-

¹³ Dokonce ani v Riegrově Slovníku naučném není zmínka o Dostojevském. Příslušný druhý svazek této encyklopedie vyšel v roce 1862. Teprve v dodatcích nacházíme heslo o Dostojevském (srov. Slovník naučný. Red. Frant. Lad. Rieger. Spoluredaktor Jakub Malý. Díl XII. Doplnky a opravy. A.—Gythonové. Praha 1890, 674).

¹⁴ Josef Mikš, *F. M. Dostojevskij*, „Osvěta“. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redaktor a vydavatel Václav Vlček. Ročník XI, Praha 1881, čís. 7, 575—582; čís. 10, 861—870; čís. 12, 1101—1110.

¹⁵ F. M. Dostojevskij, *Aninka Nezvanova*. Přeložil Hynek Mejsnar. Nákladem knihkupectví Arnošta Pešla v Táboře, 1882.

¹⁶ „Národní listy“. Odpolední vydání k číslu 88 ze soboty dne 7. dubna 1883.

¹⁷ Ф. М. Достоевский, *Письма*. Т. II. Academia, Ленинград 1930, passim.

¹⁸ Достоевская А. Г., *Воспоминания*. Серия литературных мемуаров. Изд. Художественной литературы, Москва 1971.

¹⁹ Dostojevská Ljubov, *Dostojevskij, jak jej líčí jeho dcera*. Přeložil Jan Sajíc. Praha 1920.

livostech. O zastávce Dostojevského v Praze v roce 1869 pojednali už v českém tisku D. N. Vergun²⁰ a J. Máchal.²¹ Oba autoři se však někdy ve svých soudech rozcházejí. Vergun se opírá o informace, jež prý získal od spisovatelovy ženy a dcery v Petrohradě v roce 1901. Máchal věří jen historickým faktům, především vlastním spisovatelovým slovům.

Podle Máchala Dostojevští pobývali v Praze s největší pravděpodobností ve dnech 1.—3. srpna 1869. Oba manželé shodně uvádějí, že strávili v Praze pouze tři dny. Ve svém dopisu z 14. srpna 1869 A. N. Majkovovi Dostojevskij píše, že je v Drážďanech teprve deset dní. Je-li tomu tak, pak předcházející dny byl ještě v Praze. Ve prospěch Máchalovy hypotézy svědčí i slova Anny Grigorjevny, že přijeli s mužem do Drážďan po tří denním pobytu v Praze počátkem srpna 1869. Máme za to, že se badateli podařilo dosti přesně určit tři pražské dny Dostojevských. Vergun naopak tvrdí, že Dostojevští navštívili Prahu už v polovici července 1869, údajně na 4—5 dní. Není to dost přesvědčivé.

Vergunova stať přímo hýří jinak velmi lákavými podrobnostmi. Dozvídáme se z ní, že se Dostojevští ubytovali v pražském hotelu „U Modré hvězdy“, že jejich ciceronem po Praze byl haličský Rus J. N. Lifčak, redaktor ruského časopisu „Slavjanskaja zarja“ ve Vídni, že Dostojevskij navštívil Palackého a Riegra, že se setkal s Tyršem nebo s Mánesem, že se seznámil s některými českými redaktory, že se mu v Praze nejvíce líbily starodávné kostelíky-rotundy, ale že naopak neměl rád gotiku, dále že si zamiloval Zlatou uličku na Pražském hradě atd. Vergunovy údaje si nemůžeme ověřit. Máchal je v daném případě mnohem střízlivější. „Zdá se,“ píše, „že pobyt Dostojevského v Praze nezbudil ve veřejnosti zvláštní pozornost.“²² Soudí tak podle toho, že soudobý český tisk událost vůbec nezaznamenal a že ani v pražském policejním archivu není o tom ani zmínka.

Vergun rovněž píše, že prý Dostojevskij chtěl navštívit Prahu už v roce 1867, hned po sňatku s Annou Grigorjevnu. Novomanželé prý tu hodlali strávit „medový měsíc“. Jisté však je, že Praha tehdy Dostojevského velmi lákala jako středisko agitace pro chystaný slovanský sjezd v Moskvě. K návštěvě Prahy podněcoval ho zejména A. N. Majkov. Ve vzpomínkách spisovatelovy dcery se pak dočítáme, že v dané době se její otec začal zajímat o slovanskou otázku a že měl v úmyslu studovat Čechy. V jednom dopise Majkovovi z roku 1869 Dostojevskij přiznává, že „snil o užitku pro sebe z pobytu v Praze“. Není těžké pochopit, co rozuměl pod slovy „užitek pro sebe“. Chtěl se zřejmě věnovat v Praze studiu tehdy aktuálních otázek slovanského světa.

Mnohem prozaičtější příčiny záměru Dostojevských ubytovat se na zimu 1869 v Praze uvádí Anna Grigorjevna. Sama prý vnukla tuto myšlenku své-

²⁰ D. N. Vergun, *Dostojevskij v Praze*. „Národní listy“ ze dne 15. června 1930.

²¹ J. Máchal, *Dostojevskij a slovanská idea*. V knize: Dostojevskij. Sborník statí. 1881—1931. Praha 1931, 7—13.

²² Tamtéž, 10.

mu muži. Ve Florencii prý Fjodor Michajlovič špatně snášel vedra, neznal italsky a těžko se dorozumíval se svým okolím atd. Praktická Anna Grigorjevna si kladla otázku, co si počne její muž, až mu po porodu nebude moci pomáhat. Usoudila, že se její choť lépe dohovori v slovanské Praze. Teprve na druhém místě uvádí paní Dostojevská zřejmě hlavní důvod touhy Dostojevského poznat Prahu. „Tam se mohl můj muž seznámit s vynikajícími politickými činiteli a jejich prostřednictvím vejít v tamní literární a umělecké kroužky. Fjodor Michajlovič schválil mou myšlenku, neboť často litoval, že se nezúčastnil slovanského sjezdu roku 1867; sympatizuje se začínajícím se v Rusku sblížením se Slovy, muž je chtěl blíže poznat. Proto jsme se definitivně rozhodli jet do Prahy a zůstat tam celou zimu.“²³

Stejně prozaicky vysvětluje Anna Grigorjevna, v plné shodě se svým mužem v dopise Majkovovi a s memoáry dcery Ljubovi, příčiny nezdaru jejich podniku: „Zde nás očekávalo velké zklamání. Ukázalo se, že v té době existovaly zařízené pokoje jen pro jednotlivce a vůbec nebylo zařízených pokojů pro rodiny, tj. klidnějších a pohodlnějších. Abychom zůstali v Praze, museli bychom najmout byt, platit na půl roku dopředu a opatřit si navíc nábytek a vše nutné pro domácnost. Na to nestačily naše prostředky a po třídenním hledání jsme byli nuceni k naší velké lítosti opustit Zlatou Prahu, která se nám za ty tři dny velice zalíbila. Tak byly zmařeny naděje mého muže, že naváže styky s činiteli slovanského světa. Nezbylo nám nic jiného než se usadit v Drážďanech, jejichž životní podmínky jsme znali. A tak jsme na počátku srpna přijeli do Drážďan a najali tři zařízené pokoje...“²⁴

Dnes můžeme jen litovat, že Dostojevskij nezůstal déle v Praze. Poznal by lépe český národ, napsal by o svých dojmech v Praze ve svém deníku a v dopisech přátelům. Musíme rovněž připustit, že by několikaměsíční přítomnost Dostojevského v Praze přispěla k většímu zájmu našeho tisku a čtenářstva o jeho literární dílo.

Vyložili jsme stručně vztah Dostojevského k naší zemi od jeho vstupu do Čermákova penzionátu (1834) až po uveřejnění prvního českého překladu jeho románu *Zločin a trest* v Národních listech (1883). Výklad recepce díla Dostojevského od konce 19. století až dodnes překračuje už rámec naší práce.

ДОСТОЕВСКИЙ И ЧЕХИЯ

Автор настоящей статьи Достоевский и Чехия (1834—1883) приводит ряд фактов, свидетельствующих о связях великого русского писателя с чехами, начиная с раннего детства до конца его жизни. Встречи Достоевского с чехами, его посещение

²³ Cit. kniha: Достоевская А. Г., *Воспоминания*, 186—187.

²⁴ Tamtéž, 187—188.

Праги в 1869 г. и т. д. нашли отражение в литературном наследии писателя. Несмотря на этот факт, произведения Достоевского — в отличие от произведений его великих собратьев по перу и современников Л. Толстого и Тургенева — не переводились при его жизни на чешский язык. Первые чешские переводы произведений Достоевского появились в чешской печати лишь после смерти писателя. Причины этого интересного с точки зрения теории и истории взаимосвязей славянских литератур литературного явления очень сложны и нуждаются в дальнейшем глубоком изучении.

Autor: doc. PhDr. Jaroslav Mandát, CSc., docent katedry ruské a sovětské literatury a slovanských literatur na filozofické fakultě UJEP, Arna Nováka 1, Brno.

